

začal používat zřejmě až ve druhé polovině 19. století), nejzranitelnější z této trojice, byla definována jako „žena, která se propůjčuje k sexuálnímu styku za úplatu“ (s. 119). Na základě odborné literatury a dosud objevených pramenů se Lenderová pokusila sestavit nevěstčin portrét: její původní sociálněprofesní východiska („přesné“ údaje jsou k dispozici pro Klatovy let 1909–1910 a Prahu 1921), příčiny a okolnosti příchodu k „řemeslu“, vzdělanost, hodnotový systém, mobilitu, věk, rodinný stav, náboženskost, první pohlavní styk, formy a frekvence represí, výdělky, režii, vzhled, oblečení a úpravu zevnějšku, psychologické předpoklady, možnosti „nápravy“. V případě klientely upozornila Lenderová na její změnu v 19. století, kdy „nový“ demografický režim, pozdní sňatky a dobové záporné názory na onanii a homosexualitu učinily z prostituce tolerovanou formu sexuality neženatých mužů. Zákazníci se dělili na náhodné, příslušníky armády a pravidelné, mezi nimiž již od středověku zaujímal specifické místo studenti, přestože učitelstvo i rodiče proti prostituci protestovali, ženatí muži, muži toužící po neobvyklých sexuálních praktickách, případně muži neúspěšní, zakomplexovaní a dále muži s nejistým sociálním postavením, kteří nemohli uzavřít sňatek, dále pak umělci a intelektuálové. Až do chvíle, kdy se prosadilo aboliční hnutí, nevidělo veřejné mínění v klientele prostitutek viníka prostituce, jenž by měl být potrestán. Naopak kuplíři (majitelé nevěstinců, dohazovači, pasáci) byli pod permanentním trestním dohledem. Koncesovanou živností se bordelářství stalo po vydání živnostenského řádu 1859. I v tomto případě se Lenderová pokusila o jakýsi portrét bordelmamá a pasáka, přičemž majitelem nevěstince mohla být žena i muž, často dříve působící v bezúhonné živnosti, zhusta šlo o bývalého policejního konfidenta. Do stejné kategorie zahrнула i pasáka, provázejícího i nevěstku v bordelu, kuplíře – náboráře, jehož zlatý věk přišel od poloviny 19. století. Jak bordelmamá, tak pasák se vyznačovaly morální bezskrupulozností; majitelé nevěstinců i smyslem pro podnikání. Bor-

delmamá bývala energická, zámožná, pasák pak cynický, dbající o svůj zevnějšek a vystupování, asociální, sociálně nezralý.

Portréty těchto hlavních protagonistů prostituce předznamenaly i celkové vyznění knihy. Nikoliv náhodně věnovala Lenderová její závěrečnou kapitolu jevu, který k prostituci nedílně patří – pohlavním chorobám. Na základě lékařských zpráv a záznamů tu jsou přesvědčivě dokumentovány zdravotní následky prostituce, nemocniční péče prostitutek, které šířily nákazu i po vydání aboličního zákona v roce 1922, to vše na pozadí vynálezu nových léků. V Lenderové knize tak může nalézt poučení nejen etnolog (antropolog) nebo historik specializovaný na marginální skupiny obyvatelstva, ale každý, kdo se chce o prostituci a jejích dějinách poučit ze solidní literatury. Prostituce by měla být totiž chápána – a to je hlavní význam čtivé a nápadité knihy – nikoliv jako jev výhradně sociální, ale jako fenomén vznikající v důsledku emocionální deprivace či frustrace v dětství.

Blanka Soukupová

Historická demografie 28

Praha, Sociologický ústav 2004, 232 s.

Mnohojazyčný demografický slovník

Praha, Česká demografická společnost 2005, 182 s.

V loňském a na počátku letošního roku se objevily dvě publikace, které jistě zaujmou zájemce o demografii a sociologii rodiny. Prvním je již dvacátý osmý svazek Historické demografie a druhým česká verze Mnohojazyčného demografického slovníku. V obou případech se jedná o kvalitní práce, které by neměly uniknout pozornosti.

Vytvoření Mnohojazyčného demografického slovníku vzniklo z iniciativy Populační komise OSN v 50. letech v původně jen trojjazyčné verzi (anglické, francouzské a španělské), k níž byly v pozdějších letech přidány svazky i v dalších národních jazycích.

V polovině 60. let se první vydání Mnohojazyčného demografického slovníku dočkalo i českého svazku, v letošním roce vznikla česká verze jeho druhého vydání z počátku 80. let. I když byl český svazek druhého vydání Mnohojazyčného slovníku vytvořen s více než dvacetiletým zpožděním, jeho využití je stále aktuální.

Slovník nabízí vysvětlení 933 demografických pojmů, jejichž číselné označení umožňuje nalézt ekvivalenty v ostatních jinojazyčných svazcích. Pokud překladatel nemá k dispozici i ostatní jinojazyčné svazky, není sice možné slovník použít přímo k překladové práci, lze ho však více než vřele doporučit všem, kteří demografii nestudovali, ale mají o populační studia zájem. Jedná se totiž o ucelený a nenahraditelný přehled existujících demografických konceptů a pojmů a jejich variant. Ve slovníku se dobře orientuje, protože obsahuje jak abecední rejstřík, tak tematicky členěné kapitoly. První kapitola přináší přehled základních demografických pojmů, druhá poskytuje údaje o zpracování základních demografických statistik, např. informaci o koncepci sčítání lidu nebo mikrocensů, třetí kapitola („Stav obyvatelstva“) má tematicky široký záběr a zabývá se stavem obyvatelstva, prostorovým rozložením, osídlením regionů, věkovým či národnostním složením populace, ale i „méně demografickými“ koncepty jako je školský systém nebo pracovní trh. Čtvrtá až šestá kapitola se věnují úmrtnosti a nemocnosti, sňatečnosti a rozvodovosti a porodnosti a přibližují nejen demografickou, ale i základní lékařskou terminologii. Kapitola 7 („Populační růst a demografická reprodukce“) rozebírá teoretičtější koncepty reprodukce a mimo jiné přináší vysvětlení, co je to přirozený přírůstek obyvatelstva a stabilní nebo stacionární populace, dozvíme se rovněž i o rozdílných metodách populačních prognóz. Osmá kapitola shrnuje pojmy týkající se migrace a devátá („Ekonomické a sociální aspekty populačního vývoje“) se věnuje otázkám populační politiky, pojmům sociální stratifikace, mobility či demografické revoluce. Jak

jsem se již zmínila, slovník lze vřele doporučit zájemcům o populační studia, protože zprostředkovává v českém prostředí ojedinělý a ucelený přehled důležitých demografických pojmů.

Dvacátý osmý svazek Historické demografie zachovává již tradičně vysokou úroveň a přináší celkem 6 příspěvků, které pokrývají rozsáhlou oblast jak tematicky, tak časově. Kromě detailních analýz vývoje a stavu populace v minulých stoletích se můžeme seznámit i se situací historicko-demografického bádání na Zelenohorské univerzitě či zasvěcenými metodologickými komentáři o historickodemografické technice rekonstrukce rodin.

Jako sociologa mě zaujaly především dva texty, které přesahují rámec tradičního historicko-demografického výzkumu a představují zajímavé sondy do sociálního života v minulosti. Martin Holý ve svém příspěvku Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku poukazuje na to, že křest dítěte patřil k nejvýznamnějším životním rituálům šlechty a neměl jen rozměr duchovní, ale nesl i jasný sociální a reprezentativní význam. Teprve pokřtěním a pojmenováním se dítě stávalo součástí křesťanské společnosti a v určitém smyslu teprve tímto okamžikem začínala jeho existence. Výběr jména dítěte měl v období raného novověku značnou důležitost a neodrážel jen osobní vkus rodičů. Obecně se dávala přednost starým slovanickým, germánským nebo biblickým jménům, zajímavé však je, že při výběru mužských jmen byla výrazně větší snaha držet se tradičních starých jmen, zatímco ženská jména podléhala mnohem víc módním trendům. Tento trend je přitom patrný i v dnešní době, a tak se nabízí otázka, proč jsou mužská křestní jména stabilnější a ženská křestní jména proměnlivější i v tak dlouhé časové perspektivě. Martin Holý dále poukazuje na to, že jméno dítěte se neřídilo jen módou a tradicí, ale mělo i symbolický charakter. Někteří aristokraté se domnívali, že dítě nesoucí jméno slavného předka dosáhne jeho slávy, jindy dítě pojmenovali po kmotrovi či ji-